ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)

της 22ας Φεβρουαρίου 2001 *

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-52/99 και C-53/99,

που έχουν ως αντικείμενο αιτήσεις του Cour du travail της Λιέγης (Βέλγιο) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ), με τις οποίες ζητείται, στο πλαίσιο των διαφορών που εκκρεμούν ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Office national des pensions (ONP)

και

Gioconda Camarotto (C-52/99),

Giuseppina Vignone (C-53/99),

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 95α του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 73), όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1248/92 του Συμβουλίου, της 30ής Απριλίου 1992 (ΕΕ L 136, σ. 7),

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. La Pergola, πρόεδρο τμήματος, D. A. O. Edward (εισηγητή) και P. Jann, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: S. Alber,

γραμματέας: H. von Holstein, βοηθός γραμματέας,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— το Office national des pensions (ONP), εκπροσωπούμενο από τον G. Perl,

— οι G. Camarotto και G. Vignone, εκπροσωπούμενες από τον D. Rossini, συνδικαλιστικό εκπρόσωπο,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον Δ. Γκουλούση,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις του Office national des pensions (ONP), εκπροσωπούμενου από τον J.-P. Lheureux, των G. Camarotti και G. Vignone, εκπροσωπούμενων από τον D. Rossini, και της Επιτροπής, εκπροσωπούμενης από την H. Michard, κατά τη συνεδρίαση της 11ης Μαΐου 2000,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 29ης Ιουνίου 2000,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με δύο αποφάσεις της 2ας Φεβρουαρίου 1999, οι οποίες περιήλθαν στο Δικαστήριο στις 17 Φεβρουαρίου 1999, το Cour du travail της Λιέγης υπέβαλε, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ), δύο προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 95α του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 73), όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1248/92 του Συμβουλίου, της 30ής Απριλίου 1992 (ΕΕ L 136, σ. 7, στο εξής: τροποποιηθείς κανονισμός 1408/71).

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφορών μεταξύ του Office national des pensions (εθνικό ταμείο συντάξεων, στο εξής: ONP) και, αφενός, του E. Sutto (του οποίου η χήρα, G. Camarotto, συνέχισε τη δίκη μετά τον θάνατό του) και, αφετέρου, της G. Vignone (χήρας Tammaro), όσον αφορά τον υπολογισμό της συντάξεως λόγω συμπληρώσεως συντάξιμου χρόνου και της συντάξεως επιζώντος.

Το κοινοτικό νομικό πλαίσιο

3 Πρέπει εκ προοιμίου να υπομνηστούν οι λόγοι για τους οποίους ο κανονισμός 1408/71 τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 1248/92.

4 Με τη νομολογία του (βλ. ιδίως απόφαση της 11ης Ιουνίου 1992, C-90/91 και C-91/91, Di Crescenzo και Casagrande, Συλλογή 1992, σ. I-3851), το Δικαστήριο έκρινε ότι ο εργαζόμενος δικαιούται το υψηλότερο ποσό των παροχών που θα οφείλονταν κατ' εφαρμογήν μόνον του εθνικού δικαίου και των παροχών που θα οφείλονταν κατ' εφαρμογήν του κοινοτικού δικαίου. Όταν ο αρμόδιος φορέας καθορίζει την οφειλόμενη δυνάμει του κοινοτικού δικαίου παροχή, δεν πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις εθνικές απαγορεύουσες τη σώρευση διατάξεις, σύμφωνα με το άρθρο 12, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71, αλλά να διορθώνει, εφόσον αυτό παρίσταται αναγκαίο, το ποσό της οφειλομένης παροχής, σύμφωνα με τον κανόνα περί περιορισμού της σωρεύσεως που προβλεπόταν τότε στο άρθρο 46, παράγραφος 3, του εν λόγω κανονισμού.

5 Κατόπιν της νομολογίας αυτής, το άρθρο 46 του κανονισμού 1408/71 τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 1248/92, ο οποίος άρχισε να ισχύει την 1η Ιουνίου 1992, κατά τρόπο ώστε ο ενδιαφερόμενος δικαιούται, εκ μέρους του αρμόδιου φορέα κάθε κράτους μέλους, το υψηλότερο από τα ποσά που προκύπτουν από τους υπολογισμούς, υπό την επιφύλαξη της εφαρμογής του συνόλου των ρητρών μειώσεως, αναστολής ή καταργήσεως που προβλέπονται στην εθνική νομοθεσία.

6 Το άρθρο 95α του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71 προβλέπει τις ακόλουθες μεταβατικές διατάξεις για την εφαρμογή του κανονισμού 1248/92:

«1. Ο κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 1248/92 δεν δημιουργεί κανένα δικαίωμα για τις περιόδους πριν από την 1η Ιουνίου 1992.

2. Όλες οι περίοδοι ασφάλισης ή κατοικίας που συμπληρώθηκαν υπό τη νομοθεσία ενός κράτους μέλους πριν από την 1η Ιουνίου 1992, λαμβάνονται υπόψη για τον προσδιορισμό των δικαιωμάτων που γεννώνται σύμφωνα με τις διατάξεις του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1248/92.

3. Με την επιφύλαξη των διατάξεων της παραγράφου 1, δικαίωμα γεννάται, δυνάμει του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1248/92, ακόμη και αν αναφέρεται σε ασφαλιστικό κίνδυνο που επήλθε πριν από την 1η Ιουνίου 1992.

4. Τα δικαιώματα των ενδιαφερομένων, οι οποίοι επέτυχαν πριν από την 1η Ιουνίου 1992 την εκκαθάριση συντάξεως, δύνανται να αναθεωρούνται, κατόπιν αιτήσεώς τους, αφού ληφθούν υπόψη οι διατάξεις του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1248/92.

5. Αν η αίτηση που αναφέρεται στην παράγραφο 4 υποβληθεί εντός δύο ετών από την 1η Ιουνίου 1992, τα δικαιώματα που γεννώνται δυνάμει του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1248/92 αποκτώνται από την ημερομηνία αυτή, χωρίς να είναι δυνατόν να αντιτάσσονται στους ενδιαφερόμενους οι διατάξεις της νομοθεσίας κράτους μέλους περί εκπτώσεως ή παραγραφής δικαιωμάτων.

6. Αν η αίτηση που αναφέρεται στην παράγραφο 4 υποβληθεί μετά το τέλος της διετούς περιόδου από την 1η Ιουνίου 1992, τα δικαιώματα εκ των οποίων δεν εξέπεσε ο δικαιούχος ή τα οποία δεν παραγράφονται, αποκτώνται από την ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως, με την επιφύλαξη τυχόν ευνοϊκότερων διατάξεων της νομοθεσίας ενός κράτους μέλους.»

Οι διαφορές της κύριας δίκης

7 Στις 23 Νοεμβρίου 1984, το ONP κοινοποίησε στον E. Sutto απόφαση περί χορηγήσεως βελγικής συντάξεως λόγω συμπληρώσεως συντάξιμου χρόνου, ύψους 234 023 BEF, για σταδιοδρομία αξιολογούμενη σε 37/45 την 1η Μαρτίου 1981, κάθως και συντάξεως οφειλόμενης από τον ιταλικό φορέα, ποσού 1 716 220 ITL, κατά την ίδια ημερομηνία (υπόθεση C-52/99).

8 Στις 30 Ιανουαρίου 1987, το ONP κοινοποίησε στην G. Vignone απόφαση περί χορηγήσεως βελγικής συντάξεως επιζώντος, ύψους 251 894 BEF, για σταδιοδρομία αξιολογούμενη σε 27/30 την 1η Δεκεμβρίου 1984, καθώς και συντάξεως οφειλόμενης κατά την ίδια ημερομηνία από τον ιταλικό φορέα ποσού 626 625 ITL (υπόθεση C-53/99).

9 Ο E. Sutto και η G. Vignone άσκησαν αμφότεροι προσφυγή ενώπιον του Tribunal du travail του Namur (Βέλγιο), για να επιτύχουν την αναθεώρηση του υπολογισμού της βελγικής συντάξεώς τους βάσει αξιολογήσεως της σταδιοδρομίας σε ποσοστό αντιστοίχως 42/45 και 30/30, χωρίς μείωση.

10 Με απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 1986, το Tribunal du travail του Namur έκρινε ότι ο E. Sutto έπρεπε να λάβει σύνταξη λόγω συμπληρώσεως συντάξιμου χρόνου υπολογιζόμενη βάσει αξιολογήσεως της σταδιοδρομίας σε ποσοστό 42/45, επιβαρύνουσα το βελγικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως των μισθωτών.

11 Με απόφαση της 14ης Μαΐου 1987, το Tribunal du travail του Namur έκρινε ότι η G. Vignone έπρεπε να λάβει σύνταξη επιζώντος υπολογιζόμενη βάσει της πλήρους σταδιοδρομίας, ήτοι σε ποσοστό 30/30, επιβαρύνουσα το βελγικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως των μισθωτών.

12 Με δικόγραφα της 23ης Απριλίου και της 7ης Δεκεμβρίου 1987, το ONP άσκησε έφεση κατά των αποφάσεων αυτών ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου. Δεδομένου ότι οι διαφορές αναφέρονταν κατά πρώτον λόγο στην εφαρμογή εθνικών κανόνων απαγορευόντων τη σώρευση, η διαδικασία ανεστάλη εν αναμονή της εκβάσεως άλλων «πιλοτικών» διαδικασιών που ήταν εκκρεμείς είτε ενώπιον του Cour de cassation (βελγικού ακυρωτικού δικαστηρίου) είτε ενώπιον του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Ο E. Sutto απεβίωσε κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου αναστολής της διαδικασίας.

13 Κατόπιν της τροποποιήσεως του κανονισμού 1408/71 με τον κανονισμό 1248/92 και ενώ η διαδικασία στις δύο υποθέσεις ήταν ακόμη σε αναστολή, το ONP απηύθυνε

στις 22 Σεπτεμβρίου 1994 έγγραφο στους δικηγόρους των ενδιαφερομένων. Το έγγραφο αυτό περιείχε, για κάθε μία από τις δύο συντάξεις, υπολογισμό βάσει των διατάξεων που ίσχυαν από την 1η Ιουνίου 1992, το τελικό ποσό του οποίου ήταν ευνοϊκότερο για τις G. Camarotto και G. Vignone από το προηγουμένως υπολογισθέν ποσό. Αντίγραφο του εγγράφου απευθύνθηκε στον συνδικαλιστικό εκπρόσωπο των G. Camarotto και G. Vignone. Πάντως, το ONP δεν επέστησε την προσοχή τους στο ότι ήταν κατά την άποψή του αναγκαίο να του απευθύνουν αίτηση αναθεωρήσεως εντός προθεσμίας δύο ετών από την 1η Ιουνίου 1992, για να μπορέσουν να τύχουν της εφαρμογής του κανονισμού 1248/92 και να επιτύχουν αναθεώρηση του υπολογισμού των επίδικων συντάξεων από την ημερομηνία αυτή.

14 Οι G. Camarotto και G. Vignone υποστηρίζουν συναφώς ότι οδηγήθηκαν σε πλάνη από το εν λόγω έγγραφο, το οποίο τους διαβιβάστηκε μόλις στις 16 Νοεμβρίου 1995. Επιπλέον, επισημαίνουν ότι δεν θεώρησαν σκόπιμο να υποβάλουν αίτηση αναθεωρήσεως του υπολογισμού των επίδικων συντάξεων, διότι είχαν ασκήσει προς τούτο προσφυγή ενώπιον των βελγικών δικαστηρίων.

15 Οι G. Camarotto και G. Vignone ισχυρίζονται επιπλέον ότι είχαν την πρόθεση, κατ' εφαρμογήν των άρθρων 807 και 808 του βελγικού δικαστικού κώδικα, να επιστήσουν την προσοχή του αιτούντος δικαστηρίου, κατά την επανάληψη της διαδικασίας, επί του ότι ο κανονισμός 1408/71 είχε τροποποιηθεί, πράγμα που έπρεπε να τους επιτρέψει να διεκδικήσουν το δικαίωμα για υψηλότερη σύνταξη.

16 Τον Ιανουάριο του 1996, αποφασίστηκε η επανάληψη της διαδικασίας ενώπιον του Cour du travail της Λιέγης για αμφότερες τις υποθέσεις. Στις παρατηρήσεις τις οποίες υπέβαλε, το ONP, στηριζόμενο στο άρθρο 95α, παράγραφος 4, του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71, προέβαλε ότι δεν είχε την υποχρέωση να αυξήσει τη σύνταξη των G. Camarotto και G. Vignone αναδρομικά από 1ης Ιουνίου 1992, εκτός αν λάμβανε από αυτές διοικητική αίτηση αναθεωρήσεως.

17 Στις 12 και 13 Νοεμβρίου 1997, οι G. Camarotto και G. Vignone διαβίβασαν αντίστοιχα τα νομικά αιτήματά τους περί αναθεωρήσεως στο ONP, βάσει του

άρθρου 807 του βελγικού δικαστικού κώδικα. Το ONP ήταν διατεθειμένο να χορηγήσει την αύξηση της συντάξεως μόνον από 1ης Δεκεμβρίου 1997. Εν πάση περιπτώσει, λόγω των εκκρεμών διαφορών, το ONP δεν ρύθμισε το οφειλόμενο για τις δύο συντάξεις ποσό από 1ης Ιουνίου 1992.

18 Κατά συνέπεια, το ποσό των δύο επίδικων στην κύρια δίκη συντάξεων για τις περιόδους προ της 1ης Ιουνίου 1992 και μετά την 30ή Νοεμβρίου 1997 δεν αμφισβητείται. Προκειμένου να αποφανθεί επί των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων αναφορικά με την περίοδο από την 1η Ιουνίου 1992 έως τις 30 Νοεμβρίου 1997, το Cour du travail της Λιέγης υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Το άρθρο 95α του κανονισμού 1408/71, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 1248/92, περί μεταβατικών διατάξεων για την εφαρμογή του κανονισμού (ΕΟΚ) 1248/92, αφορά μόνο τους δικαιούχους συντάξεως ως προς την οποία είχε οριστικώς ληφθεί απόφαση χορηγήσεως κατά τον χρόνο ενάρξεως της ισχύος της τροποποιήσεως ή αφορά επίσης εκείνους τους δικαιούχους συντάξεως οι οποίοι, πριν τεθούν σε ισχύ οι τροποποιήσεις που επήλθαν με τον νέο κανονισμό, είχαν ήδη ασκήσει προσφυγή ενώπιον εθνικού δικαστηρίου ζητώντας ακριβώς την αναγνώριση δικαιώματος συντάξεως και αμφισβητώντας την εφαρμογή των εθνικών κανόνων περί απαγορεύσεως της σωρεύσεως, προσφυγή επί της οποίας δεν είχε ακόμα εκδοθεί οριστική απόφαση κατά τον χρόνο ενάρξεως της ισχύος των νέων διατάξεων;

2) Αν το εν λόγω άρθρο 95α έχει εφαρμογή επί όλων των δικαιούχων, χωρίς διάκριση, η αίτηση αναθεωρήσεως που προβλέπεται στην παράγραφο 4 πρέπει να έχει υποβληθεί στον αρμόδιο φορέα κοινωνικής ασφαλίσεως κατά τους απαιτούμενους από την εθνική νομοθεσία τύπους για την υποβολή αιτήσεως αναθεωρήσεως ή μπορεί να υποβληθεί και ενώπιον δικαστηρίου το οποίο έχει επιληφθεί της διαφοράς κατά τους εφαρμοστέους σχετικώς δικονομικούς κανόνες και, σε τέτοια περίπτωση, πρέπει επίσης να τηρηθεί η διετής προθεσμία που προβλέπουν οι παράγραφοι 5 και 6 του ανωτέρω άρθρου;»

19 Με διάταξη του προέδρου του Δικαστηρίου της 10ης Μαρτίου 1999, αποφασίστηκε η συνεκδίκαση των υποθέσεων C-52/99 και C-53/99 προς διευκόλυνση της έγγραφης και της προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής αποφάσεως, σύμφωνα με το άρθρο 43 του Κανονισμού Διαδικασίας.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

20 Τα δύο ερωτήματα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο θίγουν τρία ζητήματα αναφερόμενα αντιστοίχως:

— στην ημερομηνία κατά την οποία γεννώνται τα δικαιώματα αναθεωρήσεως κατ' εφαρμογήν των μεταβατικών διατάξεων του άρθρου 95α του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71 (πρώτο ερώτημα),

— στις διαδικαστικές προϋποθέσεις όσον αφορά την υποβολή της αιτήσεως αναθεωρήσεως (πρώτο σκέλος του δευτέρου ερωτήματος),

— στη δυνατότητα υποβολής αιτήσεως αναθεωρήσεως με αναδρομικό αποτέλεσμα μετά την εκπνοή της προθεσμίας των δύο ετών στην οποία αναφέρεται το άρθρο 95α, παράγραφοι 5 και 6, του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71 (δεύτερο σκέλος του δευτέρου ερωτήματος).

21 Προκαταρκτικώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, ελλείψει σχετικής κοινοτικής ρυθμίσεως, στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους απόκειται να καθορίσει τα αρμόδια δικαστήρια και να ρυθμίσει τις διαδικαστικές

προϋποθέσεις των ενδίκων βοηθημάτων που έχουν προορισμό να εξασφαλίσουν τη διαφύλαξη των δικαιωμάτων που οι ιδιώτες έλκουν από το άμεσο αποτέλεσμα του κοινοτικού δικαίου, υπό τον όρον όμως ότι οι προϋποθέσεις αυτές δεν είναι λιγότερο ευνοϊκές από τις αφορώσες παρόμοιες αξιώσεις που στηρίζονται στο εσωτερικό δίκαιο (αρχή της ισοδυναμίας) και ότι δεν έχουν διαμορφωθεί κατά τέτοιον τρόπο ώστε να καθιστούν πρακτικώς αδύνατη την άσκηση των δικαιωμάτων που αναγνωρίζει η κοινοτική έννομη τάξη (αρχή της αποτελεσματικότητας) (βλ., τελευταία, απόφαση της 16ης Μαΐου 2000, C-78/98, Preston κ.λπ., Συλλογή 2000, σ. I-3201, σκέψη 31).

Όσον αφορά το πρώτο ερώτημα

22 Με το πρώτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν οι μεταβατικές διατάξεις του άρθρου 95α του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71 εφαρμόζονται μόνον στους δικαιούχους συντάξεως έναντι των οποίων η απόφαση περί χορηγήσεως της εν λόγω συντάξεως ήταν οριστική την 1η Ιουνίου 1992 ή αν οι διατάξεις αυτές εφαρμόζονται επίσης στους ενδιαφερόμενους που είχαν ασκήσει πριν από την ημερομηνία αυτή προσφυγή ενώπιον εθνικού δικαστηρίου για να επιτύχουν τον καθορισμό των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων τους αμφισβητώντας την εφαρμογή εθνικών κανόνων περί απαγορεύσεως της σωρεύσεως, προσφυγή επί της οποίας ουδεμία οριστική απόφαση εκδόθηκε ακόμη.

23 Το ΟΝΡ υποστηρίζει ότι το άρθρο 95α του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71 επιβάλλει την υποβολή αιτήσεως αναθεωρήσεως σε όλους τους ενδιαφερόμενους η σύνταξη των οποίων αποτέλεσε ήδη αντικείμενο «εκκαθαρίσεως» και ότι το κατά πόσο η διοικητική απόφαση περί χορηγήσεως είναι οριστική ή όχι είναι εν προκειμένω άνευ σημασίας.

24 Επιβάλλεται να επισημανθεί ότι το άρθρο 95α του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71 εξετάστηκε ήδη από το Δικαστήριο με την απόφαση της 25ης Σεπτεμβρίου 1997, C-307/96, Baldone, Συλλογή 1997, σ. I-5123). Στις σκέψεις 11, 12 και 13 της εν λόγω αποφάσεως, το Δικαστήριο έκρινε ότι, όταν η παροχή αναπηρίας εκκαθαρί-

στηκε πριν από την έναρξη της ισχύος του κανονισμού 1248/92, οι παράγραφοι 1 έως 3 του άρθρου 95α του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71 δεν εφαρμόζονται. Απεναντίας, τέτοιες καταστάσεις εμπίπτουν στις παραγράφους 4 έως 6 του ιδίου άρθρου του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71. Το γεγονός ότι, κατόπιν εσφαλμένου υπολογισμού της οφειλομένης παροχής, οι αρμόδιες αρχές κράτους μέλους προβαίνουν, μετά την έναρξη της ισχύος του τροποποιητικού κανονισμού, σε νέο υπολογισμό μιας παροχής και σε διόρθωση του οφειλομένου ποσού δεν συνεπάγεται τη γένεση νέου δικαιώματος, αλλά περιορίζεται στον ορθό προσδιορισμό του ποσού της παροχής για την οποία το σχετικό δικαίωμα είχε ήδη κτηθεί προηγουμένως.

25 Κατά συνέπεια, η εφαρμογή του άρθρου 95α του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71 δεν περιορίζεται στις καταστάσεις επί των οποίων είχε ληφθεί οριστική απόφαση περί χορηγήσεως πριν από την 1η Ιουνίου 1992, αλλά εκτείνεται επίσης στις περιπτώσεις κατά τις οποίες είχε ασκηθεί προσφυγή ενώπιον εθνικού δικαστηρίου πριν από την ημερομηνία αυτή, αυτό δε έστω και αν επί της προσφυγής δεν είχε ακόμη εκδοθεί οριστική απόφαση την 1η Ιουνίου 1992. Αν δεν ίσχυε αυτό, οι ενδιαφερόμενοι θα στερούνταν πράγματι του δικαιώματος να αμφισβητήσουν την εφαρμογή των εθνικών κανόνων περί απαγορεύσεως της σωρεύσεως, πράγμα που θα ήταν αντίθετο προς τον στόχο του κανονισμού 1248/92.

26 Στο πρώτο υποβληθέν ερώτημα πρέπει συνεπώς να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 95α του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71, το οποίο περιλαμβάνει μεταβατικές διατάξεις για την εφαρμογή του κανονισμού 1248/92, εφαρμόζεται στους δικαιούχους συντάξεως οι οποίοι, πριν από την έναρξη της ισχύος των τροποποιήσεων που εισήχθησαν με τον τελευταίο αυτό κανονισμό, είχαν ήδη ασκήσει προσφυγή ενώπιον εθνικού δικαστηρίου προς απόκτηση του συνταξιοδοτικού δικαιώματος αμφισβητώντας την εφαρμογή των εθνικών κανόνων περί απαγορεύσεως της σωρεύσεως, προσφυγή επί της οποίας, κατά τον χρόνο ενάρξεως της ισχύος των νέων διατάξεων, δεν είχε ακόμη εκδοθεί οριστική απόφαση.

Όσον αφορά το δεύτερο ερώτημα

27 Με το δεύτερο σκέλος του δευτέρου ερωτήματος, που πρέπει να εξεταστεί κατ' αρχάς, το εθνικό δικαστήριο ερωτά αν το άρθρο 95α του τροποποιηθέντος κανο-

νισμού 1408/71 απαγορεύει την εφαρμογή ενός κανόνα του εθνικού δικαίου αποτέλεσμα του οποίου θα ήταν να επιτρέπεται η υποβολή αιτήσεως αναθεωρήσεως μετά την εκπνοή της προβλεπόμενης στο εν λόγω άρθρο διετούς προθεσμίας.

28 Κατά πάγια νομολογία, το Δικαστήριο αναγνωρίζει ότι είναι συμβατός με το κοινοτικό δίκαιο ο καθορισμός ευλόγων αποκλειστικών προθεσμιών για την άσκηση προσφυγής, προς το συμφέρον της ασφάλειας δικαίου (βλ. αποφάσεις της 16ης Δεκεμβρίου 1976, 33/76, Rewe, Συλλογή τόμος 1976, σ. 747, σκέψη 5, και 45/76, Comet, Συλλογή τόμος 1976, σ. 765, σκέψεις 17 και 18, και της 27ης Μαρτίου 1980, 61/79, Denkavit italiana, Συλλογή τόμος 1980/I, σ. 1205, σκέψη 23).

29 Το άρθρο 95α, παράγραφος 5, του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71 προβλέπει προθεσμία δύο μηνών για την υποβολή της αιτήσεως αναθεωρήσεως. Πάντως, το άρθρο 95α, παράγραφος 6, του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71, αναγνωρίζοντας την ενδεχόμενη ύπαρξη «ευνοϊκότερων διατάξεων της νομοθεσίας ενός κράτους μέλους», επιφυλάσσει ρητώς τη δυνατότητα στα κράτη μέλη να επιτρέπουν στον ενδιαφερόμενο την υποβολή αιτήσεως αναθεωρήσεως μετά την εκπνοή της διετούς προθεσμίας, χωρίς να συντρέχει εκ του λόγου αυτού έκπτωση ή παραγραφή των δικαιωμάτων του.

30 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι το κοινοτικό δίκαιο δεν αντιτίθεται στην πρόβλεψη διετούς προθεσμίας, υπό τον όρο ότι ο τρόπος εφαρμογής της στο εθνικό δίκαιο είναι συμβατός με την αρχή της ισοδυναμίας και δεν καθιστά υπερβολικά δυσχερή ή πρακτικώς αδύνατη την άσκηση των δικαιωμάτων αναθεωρήσεως.

31 Αν ο εθνικός νομοθέτης τάσσει προθεσμία ανώτερη των δύο ετών για την υποβολή παρομοίων αιτήσεων βάσει του εσωτερικού δικαίου, το εθνικό δικαστήριο είναι

υποχρεωμένο να εξασφαλίσει την εξίσου ευνοϊκή μεταχείριση των αιτήσεων που στηρίζονται στο κοινοτικό δίκαιο. Αυτή η ισότητα μεταχειρίσεως εκτείνεται επίσης σε κάθε αναδρομικό αποτέλεσμα που αναγνωρίζει ενδεχομένως το εθνικό δίκαιο.

32 Στόχος του πρώτου σκέλους του δευτέρου ερωτήματος είναι να καθοριστεί αν, εφόσον γίνει δεκτό ότι η διετής προθεσμία η οποία προβλέπεται στο άρθρο 95α του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71 πρέπει να εφαρμοστεί και ότι ο τρόπος εφαρμογής της είναι συμβατός με τις ανωτέρω εκτεθείσες απαιτήσεις, το κοινοτικό δίκαιο απαγορεύει το να απαιτεί το εθνικό δίκαιο την εκ μέρους του ενδιαφερομένου υποβολή ρητής αιτήσεως αναθεωρήσεως εντός της διετούς προθεσμίας είτε στον αρμόδιο φορέα κοινωνικής ασφαλίσεως είτε στο αρμόδιο δικαστήριο.

33 Τόσο από το γράμμα όσο και από την οικονομία του άρθρου 95α, παράγραφος 4, του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71 προκύπτει ότι η εφαρμογή των διατάξεων του κανονισμού 1248/92 σχετικά με τα συνταξιοδοτικά δικαιώματα που γεννήθηκαν προ της 1ης Ιουνίου 1992 εξαρτάται από την υποβολή ρητής αιτήσεως του ενδιαφερομένου (βλ. προμνημονευθείσα απόφαση Baldone, σκέψη 16).

34 Πάντως, αν η υποβολή αιτήσεως αναθεωρήσεως συνιστά προϋπόθεση για την κίνηση της διαδικασίας αναθεωρήσεως, το άρθρο 95α του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71 ουδεμία ένδειξη περιέχει σχετικά με τον τύπο τον οποίο πρέπει να περιβληθεί τέτοια αίτηση.

35 Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται συνεπώς να καθορίσει, κατ' αρχάς, αν το εθνικό δίκαιο απαιτεί από τον ενδιαφερόμενο να αναλάβει πρωτοβουλίες εκτός της, ενδεχομένως ανασταλείσας, διαδικασίας ενώπιον δικαστηρίου την οποία εκκίνησε, για να υποβάλει διοικητική αίτηση στον αρμόδιο φορέα κοινωνικής ασφαλίσεως. Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, στο εν λόγω δικαστήριο απόκειται κατόπιν να

εξετάσει αν τέτοια απαίτηση καθιστά πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που ο ενδιαφερόμενος έλκει από το κοινοτικό δίκαιο.

36 Συναφώς, υπό συνθήκες όπως αυτές των υποθέσεων της κύριας δίκης, το αιτούν δικαστήριο θα έπρεπε να λάβει υπόψη ότι, σύμφωνα με τις παρασχεθείσες στο Δικαστήριο πληροφορίες, ο φορέας κοινωνικής ασφαλίσεως δεν είναι υποχρεωμένος να ενημερώσει τον ενδιαφερόμενο σχετικά με τα δικαιώματά του όσον αφορά την αναθεώρηση και ότι, στις περισσότερες των περιπτώσεων, ο ενδιαφερόμενος δεν επικουρείται από δικηγόρο ή από νομικό σύμβουλο.

37 Αν υποτεθεί ότι δεν είναι αναγκαία η υποβολή αιτήσεως στον αρμόδιο φορέα κοινωνικής ασφαλίσεως, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να κρίνει, δεύτερον, αν θα ήταν δικαιολογημένο να απαιτηθεί από τον ενδιαφερόμενο να κινήσει εκ νέου τη ανασταλείσα διαδικασία εντός της ταχθείσας προθεσμίας, ώστε να του επιτραπεί η υποβολή αιτήσεως αναθεωρήσεως ενώπιον του αρμόδιου δικαστηρίου.

38 Το ONP υποστηρίζει συναφώς ότι είναι τουλάχιστον αναγκαία η υποβολή αιτήσεως ενώπιον δικαστηρίου κατά τον τύπο που απαιτείται από τον ισχύοντα Κανονισμό Διαδικασίας, παραδείγματος χάριν, υπό τη μορφή καταθέσεως δικογράφου, υπομνήματος ή αιτημάτων. Εφόσον η διαδικασία κινήθηκε εκ νέου μόλις στις 12 και 13 Νοεμβρίου 1997, το ONP δεν είναι διατεθειμένο να χορηγήσει αύξηση της συντάξεως των G. Camarotto και G. Vignone παρά από τον μήνα που έπεται της πραγματικής ημερομηνίας της αιτήσεώς τους περί αναθεωρήσεως, ήτοι από 1ης Δεκεμβρίου 1997.

39 Απεναντίας, οι G. Camarotto και G. Vignone, στηριζόμενες στην εφαρμογή των άρθρων 807 και 808 του βελγικού δικαστικού κώδικα, προβάλλουν ότι οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να διευρύνουν ή να τροποποιήσουν την αίτησή τους ενώπιον δικαστηρίου ώστε να ληφθούν υπόψη όλα τα πραγματικά και νομικά στοιχεία που ανακύπτουν καθ' όλη τη διάρκεια της δικαστικής διαδικασίας, εφόσον τα στοιχεία αυτά είναι ικανά να επεκτείνουν τα δικαιώματα του ασφαλισμένου. Υποστηρίζουν ότι βάσει των διατάξεων αυτών, ένα βελγικό δικαστήριο είναι υποχρεωμένο να εφαρμόσει για τον υπολογισμό των συντάξεων τους κανόνες που άρχισαν να ισχύουν

την 1η Ιουνίου 1992 και μπορεί κατά τον τρόπο αυτό να δώσει αναδρομικό αποτέλεσμα στην αίτηση αναθεωρήσεως.

40 Δεδομένου ότι το αιτούν δικαστήριο είναι το μόνο αρμόδιο να ερμηνεύσει και να εφαρμόσει τα άρθρα 807 και 808 του βελγικού δικαστικού κώδικα, σε αυτό απόκειται να κρίνει αν οι ιδιώτες που βρίσκονται σε κατάσταση ρυθμιζόμενη από το εσωτερικό δίκαιο, παρόμοια με την κατάσταση των G. Camarotto και G. Vignone, μπορούν να προσφύγουν στη διαδικασία που προβλέπεται από τα εν λόγω άρθρα. Αν αυτό ισχύει, το αιτούν δικαστήριο είναι υποχρεωμένο να διασφαλίσει την τήρηση της αρχής της ισοδυναμίας, επιτρέποντας υπό τις ίδιες προϋποθέσεις την εφαρμογή της διαδικασίας αυτής τόσο για τις στηριζόμενες στο κοινοτικό δίκαιο προσφυγές όσο και για τις παρόμοιες προσφυγές που στηρίζονται στην εσωτερική έννομη τάξη. Η εθνική διαδικασία δεν πρέπει επίσης να είναι ικανή να καταστήσει πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που παρέχει η κοινοτική έννομη τάξη.

41 Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται επίσης να κρίνει αν το ONP μπορεί εγκύρως να στηριχθεί στην καθυστέρηση με την οποία οι G. Camarotto και G. Vignone υπέβαλαν τα αιτήματά τους, για να δικαιολογήσει την άρνησή του να αναθεωρήσει τις συντάξεις τους από 1ης Ιουνίου 1992, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι δεν τους υπέδειξε, πριν από την εκπνοή της διετούς προθεσμίας, ότι ήταν κατά την άποψή του αναγκαία η υποβολή αιτήσεως αναθεωρήσεως.

42 Στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει επομένως να δοθεί η απάντηση ότι στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εξετάσει κατ' αρχάς αν η εθνική νομοθεσία επιβάλλει την υποβολή αιτήσεως αναθεωρήσεως είτε στον αρμόδιο φορέα κοινωνικής ασφαλίσεως εντός της ταχθείσας προθεσμίας και κατά τον απαιτούμενο τύπο είτε ενώπιον του ίδιου του δικαστηρίου σύμφωνα με τους ισχύοντες δικονομικούς κανόνες. Δεύτερον, στο εν λόγω δικαστήριο απόκειται να επαληθεύσει ότι τέτοιες απαιτήσεις δεν είναι λιγότερο ευνοϊκές από τις ισχύουσες για παρόμοιες καταστάσεις εμπίπτουσες στην εθνική έννομη τάξη και ότι δεν καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που παρέχει στους ενδιαφερόμενους ο τροποποιηθείς κανονισμός 1408/71.

Επί των δικαστικών εξόδων

43 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε η Επιτροπή, η οποία υπέβαλε παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με αποφάσεις της 2ας Φεβρουαρίου 1999 το Cour du Travail της Λιέγης, αποφαίνεται:

1) Το άρθρο 95α του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1248/92 του Συμβουλίου, της 30ής Απριλίου 1992, το οποίο περιλαμβάνει μεταβατικές διατάξεις για την εφαρμογή του κανονισμού 1248/92, εφαρμόζεται στους δικαιούχους συντάξεως οι οποίοι, πριν από την έναρξη της ισχύος των τροποποιήσεων που εισήχθησαν με τον τελευταίο αυτό κανονισμό, είχαν ήδη ασκήσει προσφυγή ενώπιον εθνικού δικαστηρίου προς απόκτηση του συνταξιοδοτικού δικαιώματος αμφισβητώντας την εφαρμογή των εθνικών

κανόνων περί απαγορεύσεως της σωρεύσεως, προσφυγή επί της οποίας, κατά τον χρόνο ενάρξεως της ισχύος των νέων διατάξεων, δεν είχε ακόμη εκδοθεί οριστική απόφαση.

2) Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εξετάσει κατ' αρχάς αν η εθνική νομοθεσία επιβάλλει την υποβολή αιτήσεως αναθεωρήσεως είτε στον αρμόδιο φορέα κοινωνικής ασφαλίσεως εντός της ταχθείσας προθεσμίας και κατά τον απαιτούμενο τύπο είτε ενώπιον του ίδιου του δικαστηρίου σύμφωνα με τους ισχύοντες δικονομικούς κανόνες. Δεύτερον, στο εν λόγω δικαστήριο απόκειται να επαληθεύσει ότι τέτοιες απαιτήσεις δεν είναι λιγότερο ευνοϊκές από τις ισχύουσες για παρόμοιες καταστάσεις εμπίπτουσες στην εθνική έννομη τάξη και ότι δεν καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που παρέχει στους ενδιαφερόμενους ο κανονισμός 1408/71, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 1248/92.

La Pergola Edward Jann

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 22 Φεβρουαρίου 2001.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος του πέμπτου τμήματος

A. La Pergola